

ПРИМЈЕНА FIDIC УГОВОРА НА ПРОЈЕКТИМА**FIDIC CONTRACTS ON PROJECTS**

Дражен Ристић, Факултет техничких наука, Нови Сад

Област - ГРАЂЕВИНАРСТВО

Кратак садржај – FIDIC уговори-стандардизовани модели уговора за различите типове пројеката. Дефинисање уговорних страна, и њихова улога на пројекту. Поређење домаће регулативе и FIDIC процедуре приликом уговарања пројекта, као и примјена FIDIC-а у току самог пројекта

Кључне ријечи: FIDIC уговори, Модел уговарања, учесници на пројекту

Abstract – FIDIC Contracts-standardized contract models for different types of projects. Defining the contracting parties, and their role in the project. Comparison of domestic regulations and FIDIC procedures when contracting a project, as well as the application of FIDIC during the project itself.

Keywords: FIDIC, Contract models, Project participants

1. УВОД

FIDIC дефинише стандардизоване моделе уговора за различите типове инвестиционих пројеката, при чему су ризици на пројекту сведени на минимум и интереси учесника у пројекту заштићени. FIDIC пружа провјерен механизам правне заштите, сигурности и смањене могућности корупције.

На овај начин обезбјеђује се транспарентност процеса и повјерење инвеститора, олакшано је управљање пројектом, а ризике је, што је најбитније, могуће открити у раним фазама и лакше их превазићи, на задовољство свих уговорених страна. Широка примјенљивост општих услова уговора које је објавио FIDIC заснована је на њиховој дугогодишњој примјени на пољу међународних грађења, од стране развијених индустријских земаља. Почетком 21.вијека Република Србија је почела да остварује сарадњу са страним инвеститорима.

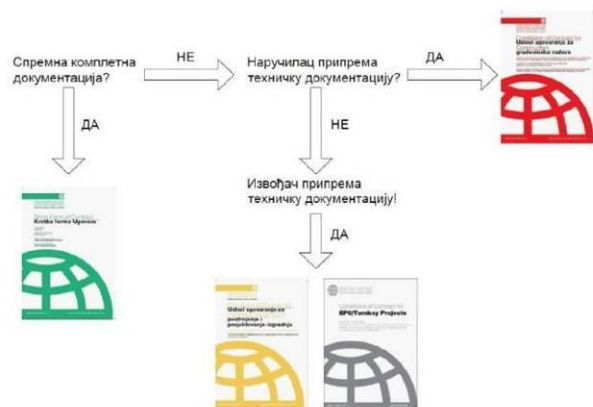
Једна од значајнијих области страних инвестиција је област грађевинарства, која свакодневно добија на значају, како због обавезе реформи инфраструктурних система, тако и због прилагођавања савременим технолошким достигнућима и стандардима у домену индустријске производње.

Да би се утврдило коју врсту уговора треба користити, потребно је прво дати одговоре на неколико питања, а то су:

НАПОМЕНА:

Овај рад проистекао је из мастер рада чији ментор је био проф. др Игор Пешко.

- Ко ради пројекат?
- Ко сноси ризик за промјене у количинама?
- Који је тип радова?
- Колика је цијена радова?

Слика 1. Одабир првог модела уговора

2. ДИЈЕЛОВИ FIDIC УГОВОРА

Начин уговарања FIDIC-ових општих услова уговора је једноставан. Потребно је да уговорне стране њихову примјену предвиде уговором и у том смислу они су, најчешће, предвиђени већ као саставни дио лицитационе (тендерске) документације. Уговор који закључују уговорне стране представља образац садржан у општим условима конкретног FIDIC-а, и то је кратак документ који носи назив "Contract agreement". Њиме се именују уговорне стране, укратко описује предмет посла, назив пројекта, тип цијене и њен износ, уз детаљно навођење свих докумената који представљају прилоге уз уговор, а којим се поједина питања детаљно уређују.

Типични уговор о грађењу који се заснива на документима FIDIC-а треба да се састоји из следећих елемената:

1. Понуда Извођача
2. Писмо о прихватању
3. Уговорни споразум
4. Услови уговора - могу се дефинисати као општи и посебни
5. Додатак тендеру
6. Техничка документа - укључује цртеже, спецификације, предмјер радова и листе радова.

Дио А или Општи Услови уговарања дефинишу расподелу ризика између Уговорних Страна. Гачније, дефинишу се права и обавезе сваке Уговорне Стране, процедуре за плаћања, варијације, сертификате, рјешавање спорова итд. Њих издаје FIDIC и не би требало да се мијењају.

Дио Б или Посебни услови уговарања дефинишу посебне услове који су специфични за пројекат или државу у којој се радови изводе. Користе се за додавање/одузимање и измјену Општих услова уговарања. Сврха Посебних услова уговарања је да дефинише све оно што није могло бити дефинисано Општим условима уговарања.

Кроз Посебне услове уговор се прилагођава:

- локалним прописима и обичајима;
- физичком окружењу пројекта;
- пројектној документацији и
- захтјевима Инвеститора.

Важно је напоменути да у Општим условима уговарања не постоји захтјев за постојањем Посебних услова уговарања. У пракси је мала вјероватноћа да се било који FIDIC уговор потпише без Посебних услова уговарања.

Међу основним моделима разликују се само чланови 3, 5 и 12.

Табела 1. Разлике по књигама

	Црвена	Жута	Сребрна
Чл 3	Инжењер	Инжењер	Представник инвеститора
Чл 5	Номиновани подизвођач	Пројектовање	Пројектовање
Чл 12	Мјерења и процјена	Испитивања након завршетка	Испитивања након завршетка

3. УЧЕСНИЦИ НА ПРОЈЕКТУ

Према FIDIC-у главни учесници на пројекту су:

- Инвеститор - уговорна страна
- Инжењер - није уговорна страна: Правна особа - на страни Инвеститора
- Извођач - уговорна страна

Примарна улога Инвеститора је да буде или да представља иницијатора и власника пројекта.

Извођач је дужан да пројектује, изведе и заврши радове у складу са уговором и упуштвима Инжењера и отклони све евентуалне недостатке на радовима. Извођач не може ништа да мијења без знања Инжењера. Извођач ће набавити о свом трошку гаранцију за добро извршење посла и то у валути и износу који су наведени у Прилогу уз понуду, у року од 28 дана од пријема Писма о прихватању, важећу и примјенљиву до отклањања свих недостатака на радовима.

Посебну пажњу треба обратити на улогу „Инжењера“ према FIDIC-у („Инжењер са великим И“), који између осталог представља и надзорни орган, али са додатним, далеко већим овлашћењима у односу на надзорни орган који је утврђен нашим Законом о планирању и изградњи. Инжењер је дужан да о свему битном што се догађа у оквиру његових уговорних надлежности, као и о току и евентуалним проблемима у вези са испуњењем уговорних обавеза, уредно обавјештава клијента писмено, путем одговарајућих извјештаја са образложењем и усмено, у свакодневним сусретима. Инжењер притом предлаже одговарајуће стручне мјере, ако су потребне за отклањање недостатака и унапређење тока послова

У току извршења обавеза из уговора, Инжењер и његово особље, осим награда за свој учинак по

уговору, не могу имати никаквих других користи по овој основу, као на примјер: од трговачке провизије, од попушта у цијени, при набавкама, од закључених уговора, од награда за давања посла кооперантима и/или испоручиоцима грађевинског материјала, намјенске и друге опреме и инвентара. Ова одредба има за циљ да подстакне апсолутну професионалност и непоткупљивост Инжењера, што је у пракси реално тешко у потпуности остварити.

4. ПРИМЈЕНА FIDIC ОПШТИХ УСЛОВА УГОВОРА НА ДОМАЊЕМ ТРЖИШТУ

Изградња у Србији уређена је домаћом грађевинском регулативом-законима и подзаконским актима. Међутим, ако наш инвеститор користи инострани кредит, тада надзор мора истовремено да задовољи не само српске, већ и међународне (FIDIC) услове - јер то страни финансијери захтјевају.

Инвеститор именује Инжењера (тј. надзорни орган) који ће извршавати обавезе њему додјелене Уговором. Чланови надзора укључиће одговарајуће квалификоване инжењере и друге стручњаке који су способни да испуне обавезе. Инжењер неће имати овлашћење да мијења Уговор. Инжењер може вршити овлашћење која му припада као утврђено или нужно садржано у Уговору. Ако је Инжењер дужан да добије сагласност Инвеститора прије вршења утврђеног овлашћења, захтјев ће поднијети сагласно Посебним условима. Инвеститор ће одмах обавјестити Извођача о свакој промјени у овлашћењу Инжењера. Међутим, увијек када Инжењер врши утврђено овлашћење за које је потребна сагласност Инвеститора, сматраће се (у смислу Уговора) да је Инвеститор дао сагласност.

Оно што је важно напоменути јесте да, ниједна одредба FIDIC уговора не може искључити примјену домаћег законодавства.

Члан 1.13 Поступање у складу са законима, FIDIC општих услова уговора каже: *“Извођач се обавезује да у извршавању Уговора поступи у складу са примјенљивим законима”* [2];[3].

FIDIC је користан јер регулише све појединости једног уговора, симулирајући све што ће се дешавати између Инвеститора и Извођача, али и консултантске или пројектантске куће, која није уговорна страна, али је јако битна карика у цијелом процесу.

Стручне услуге које пружа консултант се према FIDIC-овом “Водичу за пружање инжењеринг услуга независних консултаната” могу генерално подјелити у 5 великих категорија:

1. Савјетодавне услуге
2. Преинвестиционе услуге
3. Услуге пројектовања и надзора над изградњом објекта
4. Специјализоване пројектне услуге разраде и развоја
5. Управљање пројектом

FIDIC не познаје термин техничког прегледа. FIDIC-овим општим условима су дефинисана испитивања на завршетку која се морају провести прије него што Инвеститор стекне право на потврду о преузимању.

Испитивања на завршетку се проводе у року од 14 дана.

У домаћем Закону примопредаја се обично проводи након техничког прегледа, тј. добијања употребне дозволе. Термин „примопредаја извршених радова” у нашем Закону има исто значење као и „преузимање” по FIDIC-у. Примопредаја се мора извршити у року од 60 дана по пријему дозволе за употребу објекта.

Примопредаја се, по правилу, врши два пута, тзв: привремени пријем и коначни пријем.

Ризични догађаји се дијеле на:

- ризични догађаји који узрокују штету физички губитак или повреду и
- ризични догађај који узрокују економски губитак или закашњење.

FIDIC не разликује те двије врсте. Општим условима обухваћена је само прва врста ризика, гдје те ризике поистовјећује са „Вишом силом”

5. ПОТРАЖИВАЊА ПРЕМА FIDIC-У

Поступак покретања и реализације одштетног захтјева према FIDIC-у реализују се кроз:

- Потраживања Извођача (Contractor's Claims);
- Потраживања Инвеститора

Типична потраживања (клејмови) Извођача:

- Кашњење радова;
- Убрзање радова;
- Измјене у радовима-промјењени радови и мјерење изведених количина;
- Неблаговремено плаћање;
- Раскид уговора.

Уколико Извођач сматра да има право на продужење рока за завршетак и/или на додатно плаћање по било којој тачки ових услова или у вези са уговором, он је дужан да о томе обавјести Инжењера, описујући догађај или околност због којих се подноси одштетни захтјев.

Типична потраживања (клејмови) Инвеститора:

- Кашњење Извођача;
- Корекција изведених радова;
- Примједбе на квалитет;
- Немарност и непрофесионалност;
- Раскид уговора.

Инвеститор има право само на компензацију или одбитак од износа који је одобрен у Ситуацији, или да поднесе одштетни захтјев Извођачу у складу са овим под чланом.

6. ПОСТУПАК РЈЕШАВАЊА СПОРОВА

Кључно је схватити да енглески језик који користи FIDIC укључује разумијевање правног енглеског језика. Уколико се деси да Уговорне стране имају различите ставове и расправу о неком питању, то не мора да значи да су оне у спору. Спор настаје ако постоји одштетни захтјев или друго право које је одбијено. У првом прелиминарном покушају препоручује се да се спорови рјешавају договором, често уз помоћ посредника или експерата. У пракси се таква приступ назива Алтернативно рјешавање спорова (alternative dispute resolution).

Незадовољна страна (обично Извођач) може поднијети захтјев за рјешавање спора Вијећу за рјешавање спорова (DAB-Dispute Adjudication Board).

Вијеће за рјешавање спора има једног или три члана. Сви чланови морају бити одобрени од обе Уговорне стране, и DAB доноси одлуку у року од 84 дана. DAB има овлашћења да прегледа, контролише, преиспита било коју одлуку, инструкцију, потврду донијету од стране Инжењера. Када се донесе одлука, она је коначна и извршна, осим ако незадовољна страна изрази незадовољство. Уколико алтернативни приступ рјешавању спора није могућ, приступа се коначном рјешавању пред судским, арбитражним или експертским вијећем чији је епилог коначна и обавезујућа одлука.

7. РАЗЛИКЕ - FIDIC И ЛОКАЛНА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА У СРБИЈИ

Табела 2. Садржај уговора

FIDIC	Локална пракса
<ul style="list-style-type: none"> • Дефинише документе и њихов приоритет: • Уговор • Потврда прихватања понуде • Понуда • Посебни услови • Општи услови • Спецификације • Цртежи • Распореди 	<ul style="list-style-type: none"> • Техничка документација са свим графичким, рачунским и описним прилозима потребним за извођење радова који су предмет уговора • Посебни и други услови наручиоца, који су уговором одређени • Динамички план радова је саставни дио уговора, ако су уговарачи тако одредили

Табела 3. Пројектна документација

FIDIC	Локална пракса
<ul style="list-style-type: none"> • Извођач држи у посједу сваки свој документ и стара се о њему све до евентуалног преузимања од стране инвеститора. • Извођач се обавезује да на градилишту држи један примјерак уговора, публикације назначене у спецификацији, и остала документа Извођача, цртеже и измјене, као и другу преписку достављену према уговору. 	<p>Извођач је одговоран да држи оригинале:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Грађевински дневник • Грађевинска књига • Књига инспекције <p>Надзор је одговоран да држи копије:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Грађевински дневник • Грађевинска књига

Табела 4. Динамика

FIDIC	Локална пракса
<ul style="list-style-type: none"> • Извођач је дужан да у року од 28 дана од пријема обавјештења од почетку радова, надзорном органу поднесе детаљан временски распоред. • Извођач је такође дужан да достави измјењене програме кад год претходни програм не буде у складу са стварним напретком радова или са обавезама Извођача. 	<ul style="list-style-type: none"> • Динамички план радова је саставни дио договора, ако су уговарачи тако одредили • Рок за извршење радова тече од овођења извођача у посао, осим ако није другачије уговорено

8. ЗАКЉУЧАК

FIDIC-ови општи услови уговора имају велики значај на међународном пословном плану, прије свега због дугогодишње примјене на пројектима, а затим и због добро осмишљеног уговорног концепта за реализације грађевинских инвестиционих пројеката.

Годинама уназад се обим послова грађевинских фирми из Србије у иностранству смањивао и скоро двије деценије су прошле у економској изолованости. Током тог периода, домаће компаније су покушавале, без банкарских гаранција, са осиромашеним фондом механизације и људства, да опстану у измјењеним тржишним условима.

Са друге стране, велики број домаћих стручњака, који су се водили економском логиком, нашао је своје позиције и доказао се у страним фирмама и на страним тржиштима-од Америке до Саудијске Арабије и Русије

Најважнији инфраструктурни пројекти у Србији и региону су реализовани према FIDIC-овим условима уговора о грађењу. Нема сумње да то неће бити случај и са пројектима у будућности, с обзиром да највећи број улагања у инфраструктуру долази из фондова Европске уније, па ће инвеститори захтјевати реализацију пројеката примјеном FIDIC-ових услова.

9. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ивковић Б, Поповић Ж. 2005. Управљање пројектима у грађевинарству, Грађевинска књига, Београд
- [2] Услови уговарања за грађевинске радове, FIDIC, ACES, треће издање, Београд, 2017. године
- [3] Услови уговарања за постројење и пројектовање-изградњу, FIDIC, ACES, треће издање, Београд, 2017. године
- [4] The FIDIC Golden principles, first edition 2019, FIDIC
- [5] Ћировић Г, Николић Топаловић М, Јововић С. Грађевинско-урбанистичке процедуре у високоградњи, Београд 2017.
- [6] <http://www.aces.rs/FIDIC.sr.html>

Кратка биографија:

Дражен Ристић рођен је у Бијељини 1994. године. Мастер рад на Факултету техничких наука, из области Грађевинарства-Организација и технологија грађења одбранио је 2020. године.